

**ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МОЛОДІ В УМОВАХ
ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ШКОЛИ
(З ДОСВІДУ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО)**

У статті проаналізовано ряд питань, що пов'язані з формуванням у молоді естетичного світогляду, наголошено на необхідності звернення до педагогічного досвіду В.О. Сухомлинського.

The article analyzes a number of matters associated with the formation of the youth arts world, stressed the need to appeal to the educational experience of V.O. Suhomlinsko.

Сучасний етап розвитку теорії та методики виховання в Україні характеризується пошуком відповіді на ряд важливих питань, пов'язаних з проблемою особистості, розвитку її потенційних сил і можливостей, формування системи духовних цінностей, на які б вона могла спиратися у повсякденному житті, навчанні, праці, спілкуванні, творчості. У науково-практичній літературі можна спостерігати спробу вчених, а також педагогів-практиків запропонувати нову модель навчально-виховного процесу, комплекс форм, методів, засобів впливу на свідомість та поведінку дітей та молоді, систему педагогічних рішень та дій, які б дозволяли отримувати бажані результати виховання.

Водночас, складна ситуація у вихованні молоді вимагає більше орієнтовних і консолідованих дій з боку суспільства, сім'ї і школи, налагодження конструктивного діалогу, який би дозволив вийти на якісно вищий рівень організації виховного впливу. Усвідомлення цього спонукає до постановки питань, від вирішення яких суттєво може бути покращена ситуація в системі виховання. Вони пов'язані з формуванням естетичного світогляду молоді.

Прагнення актуалізувати суспільну увагу до цих питань зумовило нас послідовно розглянути наступне:

- що являє собою естетичний світогляд і яким є його місце в житті людини?
- чому сучасній людині потрібен естетичний світогляд і якими є його функції?
- якою є роль освітньо-культурного середовища школи у формуванні естетичного світогляду молоді?

Розмірковуючи над цими питаннями, ми посилаємося на досвід відомого українського педагога В.О. Сухомлинського, який у своїй науково-педагогічній творчості прагнув знайти місце категоріям, які мають назву «краса», «природа», «піднесене» та ін. Саме в естетичному ставленні до навколишньої дійсності вчений прагнув знайти ті резерви виховного впливу, які раніше не використовувалися належним чином на практиці і що може отримати особистість саме у процесі активної взаємодії зі світом прекрасного та піднесеного.

Що являє собою естетичний світогляд? Відповідь на це питання ми знаходимо в літературі в тій мірі, в якій це потрібно. Адже про естетичний світогляд сьогодні пишуть вчені дуже рідко, посилаючись на те, що є інші не менше важливі проблеми. Можливо, це так, але чому ставлення до питання естетичного світогляду не знаходить належного розуміння і відповідної підтримки? З нашого погляду є декілька причин.

Одна із причин недостатньої суспільної уваги до проблеми естетичного світогляду знаходиться в площині тих традицій, які склалися в суспільному житті і які надають перевагу таким різновидам світогляду, як прагматичний, релігійний, науково-філософський та ін. Кожний із них зорієнтований на досягнення певної мети: адаптувати людину до складних соціально-економічних умов, спонукати до вияву духовної активності у площині певних релігійних цінностей, забезпечити умови для реалізації творчого потенціалу людини на ґрунті пізнання та перетворення навколишньої дійсності.

Немає сумніву в тому, що кожний із названих різновидів світогляду є таким, що може впливати на життя людини, вносити певні зміни у сферу практичної діяльності,

забезпечувати вирішення питань. Разом з тим виникає запитання: а чи спроможні названі різновиди світогляду консолідувати людські сили, ресурси, можливості, щоб особистість відчула, зрозуміла себе не лише з погляду активного споживання матеріальних і духовних цінностей? Йдеться про якісно інший рівень взаємовідносин людини і дійсності, коли будь-який предмет чи явище сприймається і усвідомлюється з урахуванням того, що характеризує естетичне ставлення.

Естетичний світогляд, з нашого погляду являє собою систему знань, понять, уявлень людини, які дозволяють сприймати і оцінювати навколишню дійсність з урахуванням міри краси, прекрасного, гармонії, цілісності, симетрії, співвіднесеності частин та ін. Існуючі різновиди світогляду не можуть забезпечити формування та вияв такого ставлення людини до дійсності, коли вона виявляє здатність знаходити гармонію та співвіднесення цілого і часткового, соціального і особистісного, колективного та індивідуального, репродуктивного та творчого, зовнішнього та внутрішнього, змісту і форми, емоційного і раціонального, практичного та теоретичного. Ці та інші прояви дійсності вимагають від людини відповідного сприймання, розуміння, осмислення. А це є можливим лише за умови формування естетичного світогляду людини, її можливостей дивитися на дійсність з урахуванням міри краси.

Про необхідність естетичного ставлення до життя та його формування писав В.О. Сухомлинський. На його думку, краса має бути зрозумілою дітям. Адже вона існує у всьому: праці, навчанні, побуті, спілкуванні, творчості, мистецтві. Завдання школи полягає в тому, щоб якомога активніше вводити дітей в світ прекрасного, вміти сприймати і правильно оцінювати естетичні прояви в дійсності і мистецтві. Відомий педагог наголошував на необхідності формування ціннісних уявлень і понять про прекрасне, спонукав учнів до естетичного освоєння світу краси.

Естетичний світогляд є духовно-функціональним утворенням особистості, яке дозволяє активно освоювати прекрасне у природі, побуті, суспільних відносинах, а також у мистецтві. В цих сферах морального життя естетичний світогляд дозволяє вносити особливе відчуття гармонії, виразності цілісності, краси. Це стосується ставлення до природи рідного краю, шкільного та сімейного побуту, системи міжособистісних та колективних відносин, світу мистецтва і літератури. Завдяки привнесенню у повсякденне життя відчуття краси, людина починає сприймати і оцінювати навколишнє середовище з погляду витонченого, виразного, емоційно забарвленого, здатного викликати високі почуття, стимулювати прагнення творити красу у різних її проявах.

Чи потрібен сучасній людині естетичний світогляд і якою є його функція? Відповідь на це запитання ми можемо дати, виходячи з того, що естетичний світогляд потрібен сучасній людині не лише як засіб вирішення окремих питань, але й як першооснова її ставлення до навколишньої дійсності, власного життя, цінностей культури і мистецтва. Адже естетичний світогляд у порівнянні з іншими різновидами світогляду виник як об'єктивна потреба суспільства і людини у знаходженні такого рівня освоєння дійсності, коли окремі її предмети, прояви, процеси сприймаються не лише як самоцінності, але й як такі, що мають гармонійно співвідноситися з іншими об'єктами і суб'єктами суспільних, культурних, виховних та ін. відносин. У цьому є особлива відмінність і перевага естетичного світогляду у порівнянні з прагматичним ставленням до життя, коли абсолютизуються одні цінності і водночас нехтуються інші. У порівнянні з релігійним світоглядом системне освоєння прекрасного дозволяє відносити категорію краси не лише до складних процесів, які відбуваються поза людиною, але й до тих якостей і проявів, які властиві самій людині. Естетичний світогляд має суттєві переваги над науково-філософським світосприйняттям, дозволяє людині гармонійно поєднувати абстрагування і образне мислення, бачити предмети і явища у поєднанні зі знаннями об'єктивних закономірностей розвитку і суб'єктивним сприйманням, сповненим емоційно-чуттєвого забарвлення.

Ураховуючи виховний потенціал естетичного, відомий педагог В.О. Сухомлинський наголошував на необхідності перетворення краси з формального поняття у дієвий засіб

впливу на почуття, думки, переконання, ідеали, смаки особистості. Він писав про школу радості, оновлену відчуттям краси у всьому: житті дитячого колективу, спілкуванні з природою, організації навчально-пізнавальної діяльності, заняттях технічною та художньою творчістю. У всьому цьому на думку педагога, закладено глибинні резерви навчання і виховання не шляхом примусу, авторитетної вимоги, а через милування красою, її пізнання і творення.

Педагогічні спостереження дозволяють зазначити, що в системі виховання дітей та молоді особлива роль належить освітньо-культурному середовищу школи. На цьому наголошував В.О. Сухомлинський, підкреслюючи, що в школі все має виховне значення. Це стосується зовнішніх і внутрішніх проявів шкільного життя, його організації і упорядкування, діяльності вчителів і всього колективу. Педагог наголошував на тому, що в педагогічному процесі не повинно бути дрібниць. Все, що відбувається в школі, повинно бути спрямоване на виховання дітей, формування у них необхідних духовних, психологічних, комунікативних та інших якостей.

Освітньо-культурне середовище школи є важливою умовою формування естетичного світогляду молоді. Це стосується, передусім, навчального процесу, в межах якого учні повинні освоювати не лише потрібні їм знання, але й методи і способи їх отримання шляхом самоосвіти. Освітньо-культурне середовище школи передбачає широкий спектр позааудиторної роботи, у процесі якої учні можуть реалізувати свої власні пізнавальні творчі потреби. Це створює необхідну умову для гармонізації загального і конкретного, програмного та вибіркового, колективного та індивідуального.

Безперечно, освітньо-культурне середовище школи пов'язане з такими поняттями, як естетична праця, навчання, спілкування, творчість. Ці та інші складові навчально-виховного процесу покликані нести високий зміст естетичного ставлення, яке виявляється у поведінці вчителів та учнів, манерах і способах спілкування, естетичному оформленні різних форм навчальної та позанавчальної роботи.

Школа має бути не лише основою пізнавальної діяльності, але й виразником і пропагандистом високих естетичних смаків, уподобань, творчих пошуків, прийняття та реалізації перспективних художньо-творчих рішень. За таких обставин вона перетворюється для учнів у майстерню творчого натхнення, пошуку, самореалізації за законами краси.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування естетичного світогляду молоді сьогодні набуває пріоритетного значення в силу того, що сучасність вимагає підготовки людини, здатної активно освоювати дійсність не за принципами прагматичного, абстрагованого чи відірваного від реальностей ставлення до життя, а на основі його сприймання і розуміння з урахуванням законів краси, гармонії, цілісності. Створюючи відповідно цим вимогам освітньо-культурне середовище, школа спроможна буде досягти головної мети – сформувати людину, здатну організовувати свою життєдіяльність з урахуванням естетичних вимог.

УДК 37(09)

Н.А. Калініченко

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У статті доведено, що трудове виховання учнів є провідною проблемою теоретичних досліджень і практичної діяльності Василя Олександровича Сухомлинського.

The article proved that labor education students is the problem of theoretical research and practical activities V.O. Suhomlinskogo.